

Пропозиції
до проекту Закону України
«Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України
та деяких інших законодавчих актів України щодо особливостей
кримінального провадження у зв'язку з державною реєстрацією смерті
відповідно до статті 17-1 Закону України
«Про державну реєстрацію актів цивільного стану»
(реєстр. № 9673 від 04.09.2023 р.)*

Законопроектом передбачено внесення змін та доповнень до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України)¹, які стосуються підстав та порядку зупинення, відновлення, закриття досудового розслідування, а також зупинення судового провадження у випадку державної реєстрації смерті особи, що є підозрюваним, обвинуваченим, згідно зі статтею 17¹ Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану».

Метою законопроекту є приведення норм КПК України, які регулюють порядок зупинення, відновлення та закриття досудового розслідування, а також зупинення судового провадження, у відповідність із передбаченими вказаним вище Законом вимогами щодо державної реєстрації актів цивільного стану про факти смерті фізичних осіб, які відбулися на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України.

Для цього, насамперед, пропонується доповнити статті 280, 282, 284 та 335 КПК України, у яких визначено порядок проведення зазначених процесуальних дій, такою підставою для цього, як реєстрація смерті підозрюваного, обвинуваченого згідно з вимогами статті 17¹ Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану». Відповідна реєстрація здійснюється на підставі виданих окупаційною адміністрацією Російської Федерації документів, що підтверджують факт смерті або реєстрацію смерті фізичної особи на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України.

Зокрема, передбачається, що закриття кримінального провадження та прийняття інших згаданих вище процесуальних рішень можливі лише після підтвердження такого факту смерті за результатами експертизи або іншими доказами, отриманими у порядку, передбаченому КПК України.

Законопроект змістовно пов'язаний із проектом Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей державної реєстрації актів цивільного стану, що відбулися на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України та за межами України» (реєстр. № 9069 від 28.02.2023)².

Вказаним проектом Закону передбачено доповнення чинного Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» (від 01.07.2010

---

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

² Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей державної реєстрації актів цивільного стану, що відбулися на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України та за межами України» реєстр. № 9069 від 28.02.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41464>

№ 2398-VI)³ статтею 17¹, якою визначено особливості державної реєстрації актів цивільного стану, яка проводиться на підставі виданих окупаційною адміністрацією Російської Федерації медичних документів, що підтверджують факт смерті фізичної особи, або документів, що підтверджують реєстрацію смерті фізичної особи на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України.

З огляду на викладені у законопроекті пропозиції, вважаємо за доцільне зазначити про такі ризики його положень.

Вбачається такою, що суперечить меті та змісту інституту зупинення досудового розслідування, редакція нового пункту б), яким у законопроекті пропонується доповнити частину першу статті 280 КПК України «Підстави та порядок зупинення досудового розслідування після повідомлення особі про підозру». У цьому пункті визначено як окрему підставу для зупинення досудового розслідування *«проведення державної реєстрації смерті підозрюваного відповідно до статті 17¹ Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану».*

Разом із тим смерть підозрюваного може бути підставою не зупинення досудового розслідування, а його закінчення відповідно до вимог статті 284 КПК України.

Зупинення досудового розслідування після повідомлення особі про підозру за визначенням має тимчасовий характер і передбачає можливість його подальшого відновлення, якщо підстави для його зупинення перестали існувати. Виходячи з положень статті 282 КПК України, такі підстави пов'язані, насамперед, із наявністю підозрюваного (останній видужав, його місцезнаходження встановлено тощо) та можливістю проведення з ним слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, що неможливо зробити у разі його смерті.

Якщо ж зупинення досудового розслідування за названою підставою пропонується виключно з метою проведення у порядку, передбаченому КПК України, експертизи та інших слідчих (розшукових) дій для отримання доказів, підтверджуючих факт смерті підозрюваного, що відбулася на тимчасово окупованій території України та реєстрацію якої проведено на підставі виданих окупаційною адміністрацією Російської Федерації документів, зазначене має бути обов'язково викладено у тексті названого вище пункту. Непідтвердження такого факту давало би підстави для відновлення досудового розслідування та його подальшого проведення у передбаченому законом порядку.

Проте зазначені положення у статті 280 КПК України (у редакції законопроекту) наразі відсутні, що, окрім іншого, не узгоджується і з пропозиціями законопроекту щодо обов'язкового проведення вказаних процесуальних дій для підтвердження факту смерті підозрюваного на окупованих територіях, які передбачені у змінах до пункту 5) частини першої статті 284 КПК України «Закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи».

---

³ Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 № 2398-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>

Така ситуація не відповідає вимогам повноти та правової визначеності закону, створює умови для неоднозначного тлумачення згаданої норми, перешкоджає її належному застосуванню на практиці.

Своєю чергою, передбачена у названому вище доповненні до статті 284 КПК України пропозиція щодо обов'язкового проведення експертизи для підтвердження факту смерті підозрюваного, обвинуваченого у випадках державної реєстрації їх смерті відповідно до статті 17¹ Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» не узгоджується із положеннями частини другої статті 242 КПК України «Підстави проведення експертизи».

У цій статті визначено випадки, коли слідчий або прокурор *зобов'язані* забезпечити проведення експертизи. Жоден із них не стосується необхідності призначення експертизи для підтвердження факту смерті підозрюваного, обвинуваченого за названих у законопроекті обставин. Однак пропозиції щодо доповнення статті 242 КПК України новою підставою, пов'язаною із обов'язковим призначенням експертизи для *підтвердження факту смерті* підозрюваного, обвинуваченого у разі її реєстрації відповідно до статті 17¹ Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», відсутні.

Зазначене суперечить вимогам щодо правової визначеності та системності закону, унеможливує використання під час правозастосовної діяльності запропонованих у законопроекті змін до окремих норм КПК України.

Не відповідає вимогам кримінального процесуального закону і запропоноване у законопроекті доповнення пункту 5) частини першої статті 284 КПК України положення щодо порядку закриття кримінального провадження стосовно підозрюваного (обвинуваченого), щодо якого проведено державну реєстрацію смерті відповідно до статті 17¹ Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», у разі закінчення строків давності притягнення такої особи до кримінальної відповідальності.

Така пропозиція позбавлена правового сенсу, оскільки у разі підтвердження смерті підозрюваного (обвинуваченого) за названих вище обставин кримінальне провадження щодо нього має бути закрито з підстав, передбачених статтею 284 КПК України.

Звільнення від кримінальної відповідальності, у тому числі у зв'язку із закінченням строків давності, є окремою, самостійною підставою закінчення кримінального провадження з nereабілітуючих причин, визначеною статтею 49 Кримінального кодексу України. Процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності передбачено у статтях 285 – 289 КПК України. Однак будь-яких пропозицій щодо внесення відповідних змін та доповнень до цих норм у законопроекті немає.

Окрім того, звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності не може бути застосоване у випадку «реєстрації смерті підозрюваного (обвинуваченого)...» і з таких міркувань. Згідно із вимогами частини третьої статті 285 КПК України обов'язковою умовою звільнення підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності є виконання передбаченої цією нормою процедури, яка включає роз'яснення особі суті підозри чи обвинувачення, роз'яснення підстави звільнення відкримінальної

відповідальності і права заперечувати проти закриття кримінального провадження з цієї підстави. У разі якщо підозрюваний чи обвинувачений, щодо якого передбачене звільнення від кримінальної відповідальності, заперечує проти цього, досудове розслідування та судове провадження проводяться в повному обсязі в загальному порядку.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

* Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.